

מִי דַעַת

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת / מאת הרב ד. אוסטרופ שליט"א
הלכות אלו היו למראה עיניו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

הערה: אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להיועץ במורה הוראה.

לדון בכתיבה ב"לוח כתיבה", שכותבים ע"ג ניילון וכשמרימים את הניילון נמחקת הכתיבה, וא"כ לכאורה אי"ז דבר המתקיים.

שאלה זו נשאלה ע"י ארגון "החובש" (ארגון הצלה בשכונת הר נוף בירושלים) להגאון ר' שלמה זלמן אוירבעך זצ"ל אם יש להעדיף כתיבה ע"ג לוח כזה מכתובה רגילה וע"כ לא יצטרכו לחלל את השבת באיסור דאורייתא אלא דרבנן. והשיב, שאף כתיבה בלוח כזה אסורה מן התורה. והטעם שהכתיבה בלוח היא קיימת בפני עצמה, ורק כשמרימים את הניילון נמחקת הכתיבה. א"כ כל זמן שעדיין לא נמחק הרי הכתיבה קיימת.

כתם דיו שנעשה בדף האם מותר למוחקו בשבת?

אסור מן התורה למחוק כתם דיו שנעשה בדף, כל שיש בגודל הכתם בכדי לכתוב במקומו ב' אותיות.

ונבאר הדבר, מלאכת "מוחק" היא אחת מל"ט אבות מלאכות⁵, ונעשתה במשכן כשהיו כותבים אותיות על קרשי המשכן כדי לדעת את המיקום של כל קרש וקרש, ולפעמים נפלה טעות בכתיבת האותיות והיו צריכים למחוק. ואיסור "מוחק" הוא דווקא כשמוחק ב' אותיות לכתוב תחתיהם ב' אותיות אחרות, משום שכך הייתה המלאכה במשכן- מחיקה בשביל כתיבה אחרת תחתיה. ואפילו שמחיקה הייתה נעשית במשכן גם באות אחת בלבד, שלפעמים נפלה טעות רק על קרש אחד, אמרו חז"ל שא"א שמלאכת מוחק תהיה חמורה יותר ממלאכת

האם יש איסור לכתוב ע"ג אותיות הכתובות כבר?

יש בזה חילוק, שהכותב בדיו שחור ע"ג כתב הכתוב בדיו שחור, אין בזה איסור מן התורה מפני שלא נוסף כלום בכתב ע"י הכתיבה שלו, אבל עכ"פ מדרבנן הדבר אסור. אבל הכותב בדיו שחור ע"ג כתב הכתוב בדיו אדום, הדבר אסור מן התורה, וחייב משום ב' מלאכות, האחד מלאכת "כותב", שהרי הוסיף בכתב זה מה שלא היה בו מקודם. והשני מלאכת "מוחק", שהרי מחק את הכתב הראשון שהיה כתוב בדיו אדום¹.

האם מותר לכתוב או לצייר באדי כפור שעל החלון?

הדבר אסור. אמנם אין בזה איסור מן התורה אלא מדרבנן, שהרי אין כתב כזה מתקיים. וכמו"כ אסור לכתוב עם האצבע בחול, או במשקים ואבק שעל השולחן².

האם יש איסור לעשות באויר סימני אותיות עם האצבע?

אין איסור לעשות באויר סימני אותיות, מכיוון שאין נוצר שום רושם מכתובה כזו³. וכן מותר לסמן אותיות ע"ג השולחן באופן שאינו משאיר שום רושם⁴.

האם מותר לשחק בשבת בלוח כתיבה?

זה פשוט שהדבר אסור עכ"פ מדרבנן. אך יש לדון אם הדבר אסור אף מן התורה, שהרי כתבנו לעיל שאחד מדיני החיוב במלאכת "כותב" הוא שתהיה כתיבה המתקיימת, וצריך שתהיה מתקיימת בין מחמת הדבר עמו כותבים, ובן מחמת הדבר שכותבים עליו. ולפי"ז יש

¹ מ"ב סוף ס"ק כ"ב.

² שו"ע סימן ש"מ סעיף ד', ומ"ב ס"ק י"ח י"ט.

³ רמ"א סימן ש"מ סעיף ד'.

⁴ מ"ב ס"ק כ"ב.

⁵ עיין כ"ז בביאור הלכה סימן ש"מ ד"ה המוחק דיו.

כותב, וכמו שמלאכת כותב היא רק בכותב ב' אותיות⁶ כמו שהובא בגליון הקודם כך מלאכת מוחק היא רק כשמוחק ב' אותיות.

אך כ"ז לענין להתחייב חטאת למוחק בשוגג, וסקילה או כרת למוחק במזיד. אבל גם מחיקת אות אחת ע"מ לכתוב תחתיה אות אחרת, אסורה מן התורה, מדין "חצי שיעור" האסור מן התורה.

והמוחק שלא ע"מ לכתוב אין הדבר אסור מן התורה אלא מדרבנן. ועיין להלן שיובא בעזה"ל אופן בו תהיה מחיקה אף שלא ע"מ לכתוב אסורה מן התורה.

ומעתה נחזור לעניין כתם דיו שע"ג הדף. מכיוון שנתבאר שאיסור מלאכת מוחק מן התורה הוא רק באופן שמוחק ע"מ לכתוב, א"כ רואים שעיקר החיוב על המחיקה הוא מה שחושב לכתוב אח"כ במקום זה, וע"כ אפילו שלא מוחק אותיות אלא רק כתם של דיו, אם רוצה לכתוב במקום זה הרי הוא חייב⁷.

מה הדין כשנפל דיו או שעוה ע"ג האותיות, האם מותר להסירו בשבת?

המ"ב⁸ מביא בשם הב"ת, שאסור להסיר דיו או שעוה שנפל על האותיות, משום שע"י הסרת הדיו או השעוה ניכרים האותיות, וזה כמוחק ע"מ לכתוב. ודין זה אפילו בדיו או שעוה המכסה אות אחת בלבד, כמו שכתבנו לעיל באות אחת יש איסור מחיקה מן התורה.

ובזמנם היה הדבר מעשי בסופר הכותב ספר תורה לאור הנר, ונטף שעוה מהנר על הספר תורה, ואח"כ בשעת קריאת התורה מוצאים שאיזה אות מכוסה בשעוה, והרי צריך לקרוא מן הכתב ולא בע"פ, אפ"כ אסור להסיר את השעוה מע"ג האות. ולמעשה, כתב המ"ב⁹ שאם זה נמצא באמצע הקריאה, לא יוציאו ס"ת אחר אלא יקראו אות זו או מילה זו בע"פ, אבל אם זה נמצא בין גברא לגברא, יש להוציא ספר תורה אחר.

⁶ שהרי כל תועלת כתיבת האותיות ע"ג הקרשים, זה רק אחר שיש ב' אותיות על ב' קרשים, שאז יודעים שקרש זה בא אחר קרש זה.

⁷ מ"ב ס"ק י', וביאור הלכה שם.

⁸ שם ועיין ביאור הלכה ד"ה שעל הקלף.

⁹ שם.

דפי "הזמירות שבת" דבוקים זה לזה ע"י איזה לכלוך, האם מותר להפרידם בשבת?

עפ"י מה שכתבנו לעיל שאף להסיר לכלוך שע"ג האות הוא בכלל מחיקה, אסור גם להפריד דפים הדבוקים בכלל במקום האותיות, שע"י הפרדת הדפים מתגלים האותיות, והרי זה כמוחק ע"מ לכתוב¹⁰.

נמצא בספר התורה שתי אותיות הדבוקות אחת לשניה, האם מותר להפרידם זו מזו בשבת?

בדין הספר תורה ואופן תיקונו ישנם פרטים רבים, אך אנו עומדים על אופן בו מספיק ע"פ ההלכה להפריד את האותיות זו מזו ע"י מחיקת נקודת המגע שביניהם. הנה כיון שעכשיו א"א לקרוא בספר התורה, ורק ע"י מחיקת החיבור שבין האותיות נהיה הכתב כשר, הרי זה בכלל מלאכת כותב, ואסור לעשות כן בשבת.

מה דין המוחק חוב מפנקסו בשבת?

נכתב לעיל שחיוב במלאכת מוחק ישנו רק כשמוחק ע"מ לכתוב. אמנם, במקרה בו המחיקה עצמה עושה תועלת מסוימת, העושה כן חייב אע"פ שמוחק שלא ע"מ לכתוב¹¹. כגון המוחק חוב מפנקסו וכדו' אע"פ שמוחק שלא ע"מ לכתוב, כיון שעצם המחיקה יש בה תועלת יש בזה חיוב מן התורה, ורק המוחק באופן שזה עושה קלקול, הרי הוא פטור מן התורה ואסור רק מדרבנן.

בגליון הבא:

- האם מותר לקרוע את הדף בין האותיות ?
- ספר שכתובות בו אותיות על חודי הדפים, האם מותר לפותחו בשבת?
- עוגה שיש עליה אותיות האם מותר לאוכלה בשבת?

¹⁰ ביאור הלכה ד"ה שעל הקלף.

¹¹ ביאור הלכה ד"ה המוחק דיו.

מרכז למודי דעת

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והתר, שבת, עירובין, נדה, מקואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיינות.
- הכנה מושלמת לבחינות הסמיכה.

להצטרפות ולקבלת מידע נוסף חייגו:

03-6166340

E-mail: limd@netvision.net.il

www.limd.co.il